

SZAKDOLGOZAT

Kubánda Réka

2024

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Óvodapedagógia-levelező alapképzési szak**

TÖBBNYELVŰ GYEREKEK INTEGRÁCIÓJA AZ ÓVODAI NEVELÉSBE

**Többnyelvű- és/vagy nem magyar első nyelvű gyerekek
integrációja a magyar óvodai nevelésbe Zalaegerszegen**

Belső konzulens: Csizmadia Gábor, egyetemi adjunktus

Belső konzulens intézete/tanszéke: Neveléstudományi Intézet,

Anyanyelvi és

Gyermek kultúra Tanszék

Készítette: Kubánda Réka

**Kaposvár
2024**

Tartalomjegyzék

1. A témaválasztás, a probléma meghatározása.....	3 oldal
2. Az elemzési egység körülhatárolása: többnyelvű gyerekek a zalaegerszegi óvodákban.....	4 oldal
3. Szakirodalmi áttekintés.....	5 oldal
3.1. A többnyelvűség társadalmi szerepe.....	5 oldal
3.2. Zalaegerszegi óvodapedagógusok nézetei a többnyelvűségről.....	9 oldal
3.3. A többnyelvű gyerekek nyelvi fejlődésének jellegzetességei.....	9 oldal
3.3.1. Különbség a többnyelvű gyerekeknél a beszédfejlődésében egynyelvű társaikhoz képest.....	10 oldal
3.3.2. A kétnyelvűség kognitív előnyei.....	13 oldal
4. Alkalmazott módszerek, a zalaegerszegi többnyelvű nyelvi előtörténete és nyelvi profiljaik.....	14 oldal
5. Eredmények és értékelésük (megvitatás).....	23 oldal
6. Következtetések és javaslatok.....	25 oldal
7. Összefoglalás.....	26 oldal
8. A szakdolgozat angol nyelvű összefoglalója: Integration of Multilingual Children to the Hungarian Kindergartens.....	28 oldal
9. Irodalomjegyzék.....	31 oldal
10. Melléklet.....	35 oldal
11. Eredetiségi nyilatkozat.....	36 oldal
12. Konzulensi nyilatkozat.....	37 oldal

“Azok , akik egy könnyen megtanulható közös nemzetközi - nyelvnek szükséges és hasznos voltát hirdették tudták, hogy egy nyelv nem cél, hanem csak eszköz a haladásra és jólétre, belátták, mert tapasztalták, hogy úgy a holt nyelvek, mint az élő nemzeti nyelvek mindenike csupa logikátlan szeszély alkotta valami, amit tökéletesen megtanulni nem lehet, hanem csak úgy körülbelül.”¹

1. Bevezetés és célkitűzések

Amióta óvodai munkakörben dolgozom, azt tapasztalom, hogy környezetemben az óvodapedagógusoknak semmilyen stratégiája nincsen a többnyelvű, és/vagy nem magyar elsőnyelvű gyerekek integrálásához. Ezen gyerekek családjai sokszor segítség nélkül próbálnak boldogulni, az óvodapedagógusoktól, mint a nevelés professzionális képviselőitől kevés fogadót kapnak gyermekük nyelvi fejlődésének elősegítéséhez, hiszen óvodapedagógusok tájékozatlanok ezen a téren.

Kutatásom során az érdekelt, hogy hogyan lehet a nem magyar- vagy kétnyelvű gyerekeket az óvodai nevelésbe integrálni azzal együtt, hogy saját identitásuk is erősödjön, és az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában (a továbbiakban ÓNOAP) hangsúlyozott magyar nemzeti irányultságú szemléletnek is meg tudjunk felelni. Bár az ÓNOAP kiemeli a *nemzetiségi*² gyerekek önazonosság-megőrzésének biztosítását, ehhez szempontokat nem ad, és nem tér ki a *nem nemzetiségi*³ gyerekek nevelésére sem.

Miért releváns ez a téma az óvodai nevelésben?

Magyarország kultúrája a legtöbb európai ország társadalmához képest *monokulturális*⁴, de társadalma a történelmi múlt miatt is többnyelvű, és egyre nő a betelepült, magyarul nem beszélő családok száma. Sok esetben még a Magyarországon élő nemzetiségek esetében sem

¹ Idézet a székelyföldi 30 nyelven beszélő Szentkatolnai Bálint Gábor XIX. századi polihisztor nyelvésztről. In: Nyelv és Tudomány, *Az első eszperantó fecske Magyarországon*. Letöltés dátuma: 2024.04.07. URL: <https://www.nyest.hu/hirek/az-elso-eszperanto-fecske-magyarorszagon>

² A Magyarországon élő nemzetiségi kisebbségekhez tartozó gyerekek: bolgár, cigány, görög, horvát, német, őrmény, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán, összesen 13 csoport, a Magyarországon legalább egy évszázada honos népcsoportok

³ Azok a Magyarországon élő, de nem magyar családi háttérű gyerekek, akik nem tartoznak a Magyarországon elismert nemzetiségi csoportok közé. Pl: angol, holland gyerekek

⁴ Mind kulturálisan, mind etnikailag homogénebb társadalmakra alkalmazott kifejezés

megoldott, vagy problémás az eltérő azonosságtudatukat is figyelembe vevő formális oktatás ügye, de a nem nemzetiségiekhez képest mégis nagyobb előnnyel rendelkeznek, mert a közös történelmi múlt miatt nagyobb összetartozás-tudattal rendelkeznek.

Ha abból indulunk ki, hogy az oktatáshoz való jog, alapjog, akkor nem nehéz megérteni, hogy az identitás megőrzése a nem nemzetiségi gyerekek esetében is fontos.

A témaválasztást személyes viszony is indokolja, mert a szakdolgozat írójának családja is kétnyelvű, magyar-angol család, ahol a gyerekek kétnyelvűek, így az ezzel kapcsolatos kérdésekkel naponta szembesülünk.

2. Az elemzési egység körülhatárolása

A többnyelvűségnek számos definíciója létezik, dolgozatomban a tág értelmezést használom, a kutatás olyan gyerekekre vonatkozik, akik egynél több nyelvet használnak a mindennapi életük során, és legalább egyik- vagy egyik szülőjük sem magyar elsőnyelvű, Zalaegerszegen élnek, valamint óvodások. Mivel a Zalaegerszegen élek, azok az itt élő többnyelvű gyerekek szolgáltatják a kutatás elemzési egységét, akik a zalaegerszegi óvodák valamelyikébe járnak. Az interjúk elkészítése előtt felkerestem a zalaegerszegi óvodákat, és a 4 székhelyővoda 13 tagintézményében összesen 8 óvoda, többnyelvű gyereket találtam, akik családjainak egy részével már régebből kapcsolatban állok, egy részüket pedig kutatásomat végezve ismertem meg. Ezeket a családokat a többnyelvűség hátterével és dolgozatomat érintő vonásaival kapcsolatban az alábbiakban, a dolgozatom *Anyag és módszerek* című fejezetében részletesen be fogom mutatni. Végül helyénvalónak gondoltam a saját kiscsoportos óvoda kislányomat is bevonni a kutatásba, az őt nevelő óvodapedagógussal készült interjúnak is helyet adtam. Az eset szubjektív vonatkozásait is szem előtt tartva, azért gondolom, hogy a kutatásba jogosan bevonható, mert a kétnyelvű kislánnyal kapcsolatos megfigyelések így a közvetlen környezetemből származnak, és a vele kapcsolatos megfigyelések, információk, tapasztalatok a legátfogóbbak, legrészletesebbek. Az őt nevelő óvodapedagógussal készült interjúhoz hozzacsatoltam az angol nyelvű férjemmel készült interjút is, mert az ő véleménye és kétnyelvűséggel kapcsolatos tapasztalatai sok szempontból különböznek az enyémtől, mivel én mindkét, gyerekeink szempontjából releváns nyelvet beszélek, míg ő csak az angolt. A kétnyelvű gyerekekkel kapcsolatos kutatásokban a saját családban végzett terepmunka sokszor bevett gyakorlat (Lásd. Virginia Yip és Stephen Matthews (2007) nyelvész házaspár könyvét, ahol a saját gyerekeik voltak a kutatás alanyai⁵).

⁵ Virginia Yip and Stephen Matthews 2007: *The Bilingual Child. Early Development and Language Contact*. Cambridge University Press

A saját családommal együtt összesen nyolc családot jelöltem meg a nem reprezentatív mintavétel alapjául, és a családok többnyelvű háttérét vizsgáló esettanulmány adja a kvalitatív jellegű kutatásom gerincét. A probléma feltérképezéséhez és a megoldással kapcsolatos gondolkodás részeként ezen többnyelvű családoknál végeztem terepkutatást. Módszereim a megfigyelés, és a kötetlen beszélgetéseket tartalmazó mélyinterjúk készítése, amelyekkel a többnyelvű gyermekek óvodai nevelésbe történő integrációjának néhány jellemvonására szeretnék rávilágítani az integráció elősegítése érdekében.

3. Szakirodalmi áttekintés

3.1. A többnyelvűség társadalmi szerepe

Az ENSZ Gyerekjog-egyezménye kiemeli az anyanyelvhez való jogot, az Európai Unió ezzel kapcsolatban célul tűzi ki az únió nyelvi sokszínűségének megőrzését, valamint az első nyelv mellett még két idegen nyelv elsajátítását szorgalmazza. Hol is lehetne ezt elkezdni, ha nem az óvodai nevelésben, ahol az értékek formálódnak? Sok gyerek számára az óvoda az első intézmény, ahol a formális neveléssel találkozik. Podráczky Judit kutatásai⁶ szerint az óvodai nevelés költségarányosan az iskolai neveléshez hasonló, de a befektetett erőforrások megtérülése az iskolai neveléshez képest duplázódik. A 3–7 éves kor a gyerekek életében egy igen szenzitív periódus, személyiségük, identitásuk erőteljesen formálódik. Társadalmunk többnyelvű, és egyre inkább globalizálódik, ezt figyelembe véve nem nehéz megérteni, hogy a többnyelvűség nagymértékben hozzájárul a társadalmi cselekvőképesség megalapozásához.. Mégis ez a szemlélet, a multikulturalizmus, a többnyelvűség értéként meghatározása elsikkad a magyar óvodai nevelésben.

A két- vagy többnyelvűséggel kapcsolatban a modern kutatások tudományos álláspontja az előnyöket hangsúlyozza a leginkább. Közismert, hogy a természetes nyelvelsajátítás szempontjából kiemelt jelentőségű az első pár év, ezért is az óvodapedagógusok számára a többnyelvűség nemcsak a jövőbeni befektetés szempontjából fontos, hanem a koragyermekkorai fejlődés szempontjából is. A nyelvelsajátítás mellett, számos más előnnyel is jár, ha a korai években tapasztalati szinten találkozik vele egy óvodás gyermek: a későbbiekben nyitottabb, embertársaival toleránsabb emberré válhat. A mai gyorsan változó,

⁶ Podráczky Judit óraadó tanár egyetemi jegyzetei (PPT). 2023/24-es tanév In: *Óvodapedagógia NEVEL514L*, első konzultáció, 3-11 dia, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Neveléstudományi Tanszék

globalizálódó környezetünkben az előbbieket feltétlenül szükségesek az embertársainkkal való békés együttéléshez.

A többnyelvűségnek sokféle formája létezik, a többnyelvű gyerekek nyelvi sajátosságai bonyolult, egyénileg különböző, változatos képeket mutatnak. Az általam vizsgált esetekben is csak egy tényező közös: a környezet, a többség nyelve magyar. A többnyelvűséggel kapcsolatos szemléletet, nézőpontokat is több tényező határozza meg: meghatározó az ország nyelvpolitikája, a különböző köznevelési intézmények nyelvpolitikája és nevelési célkitűzései, a pedagógusok hozzáállása és szakmai felkészültsége, a tanítás szintje a gyakorlatban, a gyermekek családi háttere, nyelvi előtörténete.

A többnyelvűséget kutató szakirodalom álláspontja egyértelmű: a többnyelvűség olyan érték, amellyel szemben az intézményes nevelésnek felelőssége, hogy fennmaradását, kibontakozását támogassa, és olyan intézményi miliőt, nyitott, befogadó szemléletet képviseljen, amelyben a két- vagy többnyelvű gyerekek is az óvodai közösség teljes jogú tagjának érezhetik magukat, származásbeli, a kulturális másságukra való tekintet szempontjából is, és ennek elősegítése érdekében a magyar anyanyelvű gyerekek nyelvi tudatát és nyelvi érzékenységét is fejlessze. Az integrációjukat az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja is kiemeli. Az ENSZ gyermekjogi egyezménye, amelyet Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki a következőképpen fogalmaz:

*“(…) c) a gyermek tudatába kell vésni a szülei, személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet, valamint annak az országnak, amelyben él, továbbá esetleges származási országának a nemzeti értékei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet; d) fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy a megértés, a béke, a türelem, a nemek közti egyenlőség, valamennyi nép, nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport és az öslakosok közötti barátság szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az élettel járó mindenfajta felelősséget. (...)”*⁷ (Egyezmény a gyermek jogairól. Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án). Azért tartottam fontosnak az egyezmény e részét szó szerint idézni, mert úgy tapasztalom, ez a szemlélet még nem teljesen tudott Magyarországon gyökeret verni, legalábbis környezetemben, a zalaegerszegi óvodákban azt tapasztalom: bár ezt az elfogadó, más kultúrák iránti toleráns látásmód létezését mindenki ismeri, de az élet tapasztalati szintjére, a mindennapok valóságába még nem tudott leszivárogni, mint annyi más, elmúlt pár évtizedben bevezetett jogszabály tartalma, amihez a feltételek nem biztosítottak. Különösen igaz ez a gyermekek intézményes nevelésével

⁷ Egyezmény a gyermekek jogairól 1989. 29. cikkely 1. pontjának c) és d) alpontjai

kapcsolatban. Úgy gondolom, hogy a fenti szemlélet meggyökeresedéséhez adottak a feltételek, hiszen sokszor csak szemléletváltásra, a régi beidegződések felülvizsgálatára és tájékozódásra lenne szükség.

A gyermekek joga az anyanyelvhez alapjog. Az Európai Unió nyelvpolitikájának része az unió nyelvi sokszínűségének megőrzése, továbbá célként határozta meg az anyanyelv mellett még két másik nyelv elsajátítását az uniós országokban élő állampolgárok számára (EDUCORB 2010.).

A globalizáció következtében létrejövő országok közti együttműködés, az információ gyors áramlása, új interkulturális készségek elősegítését kívánja meg. Magyarország monokulturális, nagyrészt monolingvális környezete is egy határokon átívelő nemzetközi közösségbe illeszkedik be, ahol a világnyelvek tudása egyre elengedhetetlenebb, vagy nem tudásuk egyre inkább hátrányt jelent az állampolgárok számára. A szakdolgozatot készítő Erdélyben született és felnőtt hallgató számára is meghatározó tapasztalat a multikulturális közegben való létezés: a más nyelvű, kultúrájú emberek szempontjainak folyamatos latolgatása, a másság értéként való megélése. Azonban a 2-3 nyelven beszélő/értő, különböző országok híradói és televíziós csatornái között kapcsolgató, egyszerre több szempontot mérlegelő, átlag erdélyi médiafogyasztó magyarországi társai egyelőre ismeretlenek a hallgató számára.

Az egyik első köznevelési intézmény, ahol egy gyerek a formális neveléssel találkozik az óvoda. Az óvodai nevelés Magyarországon kötelező, a legtöbb óvodás gyerek pedig ebéd után is marad az óvodában, nem ritkán délután 4-5-6 óráig is biztosítják a napközis otthonos óvodák az ügyeletet. Így elmondhatjuk hogy több időt töltenek az intézményben mint a családjuk körében. Az intézményes nevelésbe lépve, létrejön a család mellett a gyermekre nagy hatást gyakorló, a gyermeket formáló, gondolkodását befolyásoló második közeg, amelyben az óvodapedagógus a minta és példakép a gyermek számára. Ez a szakasz a (3-tól 6-7 éves korig) egyben az intenzív nyelvi fejlődés szakasza is, bár a nyelvi fejlődés végigkísérheti az egész emberi életutat, nem áll meg a gyermekkor végénél. A gyermekek kognitív fejlődése szorosan összefügg a nyelvi fejlődésükkel, a többnyelvű gyerekek esetében az összes családban használt nyelvek fejlődésével. A gyermek énképének, identitásának is meghatározója az első nyelve⁸, ahogyan a családjában használt nyelvek is. Az óvodapedagógus felelőssége ebben az esetben is óriási, hogy a többnyelvű, vagy nem magyar

⁸ A többnyelvűséggel nyelvésséggel nem mindig pontos az *anyanyelv* kifejezés használata, sok kétnyelvű gyereknek két első nyelve is van (Lásd: Vass Éva (2021): *Anyanyelv, apanyelv - a többnyelvű nevelés előnyei és hátrányai.*)

első nyelvű gyerekek nyelvi fejlődését is elő tudja segíteni. De vajon egy monolingvis környezetben csak a többnyelvű gyermek számára előny a multikulturális, nyitott szemléletű, befogadó nevelés?

Információs társadalmunkban az egyének fejlődése, alkalmazkodása a gyorsan újuló körülményekhez, feltételekhez folyamatos, élethosszig tartó tanulást tesz szükségessé, amelynek velejárója a többnyelvűség. A globalizáció a monolingualitás ellen hat, a társadalmak mozaikosodása megállíthatatlan, a többnyelvűség igénye és szerepe csak nőni fog. Ez testesül meg a két tannyelvű oktatási formában, projektekben. Azonban nem szerencsés a multikulturális szemléletet a kéttannyelvű intézmények falai közé száműzni, hiszen a társadalmi valóság nem ezt kívánja meg. A többnyelvű gyerekek inkluzív neveléséből az egynyelvű társaik is profitálnak. Az óvodai nevelés értékszocializációja mentén a nyitott, kulturális másságra érzékeny nevelés nagyban hozzájárulhat ezen értékek személyiségbeli megalapozásához. Ez az értékszocializáció végigkísérheti a gyermek további életútját, elősegítheti hogy majdan, nyitott, az etnocentrizmust elutasító, társadalmilag cselekvőképes, kritikus szemléletű, biztos értékrenddel rendelkező felnőtté váljon, hogy pozitív irányba befolyásolhassa majd a környezetét. Mai katonai és politikai, társadalmi konfliktusokkal terhelt nemzetközi viszonyban is, úgy gondolom, hogy a gyermekek ezen értékek mentén nevelése nagyon jó befektetés lehet a jövő számára.

Az idegen nyelvek tanítása a magyar oktatásnak ma is gyenge pontja, bár egyre több erőfeszítés történik a fejlődésre (Marianne Nikolov 2009). Ennek elsősorban társadalmi - történeti okai vannak, mert a motiváció a gyerekek és a szülők részéről is általános. A diktatúra utáni évtizedekben, a kötelező orosz nyelv tanítására specializálódott pedagógusok kezdték oktatni a világnyelveket is, kezdetben megalapozott módszertani útmutatás, és empirikus tapasztalat nélkül. Bár a legkönnyebbnek tűnik, mégis az új szemlélet elsajátítása a legnehezebb, hiszen szükséges hozzá az empirikus minta, hogy a beidegződött, merev sémák felülíródjanak.

Az "idegennyelv" oktatásával kapcsolatos kompetenciaközpontú, a gyermeket a játékos tanulás aktív irányítójaként bevonó módszertan⁹, és a többnyelvű gyerekek nevelésével, oktatásával kapcsolatos módszertan egymással kéz-a kézben jár (Lásd. részletesebben az *Összegzés* c. részben).

⁹ Az európai idegennyelv oktatás általános módszertana a - CLIL - Content and Language Integrated Learning - mostanra általánosan elterjedt módszertani útmutató az európai országokban, és Magyarországon is ismert

3.2. Zalaegerszegi óvodapedagógusok nézetei a kétnyelvűségről

Pedagógiai asszisztensként óvodai környezetben dolgozom, minden félévben más intézményben töltöttem a kötelező óvodai gyakorlatot, ezeken az alkalmakon is volt lehetőségem az óvodapedagógusok vélekedését, nézeteit megismerni a témával kapcsolatban, bár mindenki nem találkozhattam, így igyekeztem a lehető legtöbb óvodapedagógustól érdeklődni. Szinte csak téves, túlhaladott nézetekkel találkoztam. Ezek a következők:

- A legtöbb többnyelvű gyerek beszédhibás, mert a két nyelv fonetikai rendszerének elsajátítása mindkét nyelv kiejtését károsan befolyásolja.
- Több nyelv egyidejű elsajátítása összezavarja a gyereket, így végül egyik nyelven sem fog tökéletesen megtanulni.
- A legtöbb magatartászavaros gyerek a kétnyelvű családokból kerül ki.
- A többnyelvű családok ki kellene válasszák, hogy melyik nyelven beszéljenek a gyerekekkel, majd a második nyelvet csak akkor vezessék be, ha az egyiket a gyerek már jól elsajátította.
- A többnyelvűség összefüggésben van az autizmussal.
- Fölösleges kamaszkor előtt kitenni egy gyermeket egy második nyelv hatásainak, hiszen később jobban el tud sajátítani egy idegen nyelvet.
- A többnyelvűség csak akkor jó a gyerekeknek ha már születése után, korán találkozik a másik nyelvvel, és a családból ered.
- Az óvoda gyereket kitenni egy másik nyelv hatásainak teljesen fölösleges, és nagyon megterhelő, semmiről nem marad le akkor sem ha ez iskolás korában történik meg.

Ezek az elképesztő nézetek a többnyelvűséggel kapcsolatban a tájékozatlanságból fakadnak, és abból, hogy a többnyelvű gyerekek beszédfejlődésének vannak sajátos jellemvonásai, amelyek az egynyelvű gyerekeknél nem fordulnak elő. De sok mindenben hasonlít vagy azonos a beszédfejlődés az egynyelvű gyerekek nyelvsajátításához. Ezek közül lássuk előbb a különbségeket, amelyek érzékelése az óvodapedagógusok számára a negatív vélekedést okozza.

3.3. A többnyelvű gyerekek nyelvi fejlődésének jellegzetességei

A továbbiakban a többnyelvű gyerekek nyelvi fejlődésbeli jellemzőire szeretnék kitérni, hogy érzékeltessem azt, hogy intézményes nevelésük az egynyelvű gyerekek neveléséhez képest némileg más, új pedagógiai kompetenciákat kíván meg. (Erről a dolgozat *Eredmények és értékelés* c. részében írok részletesebben)

3.3.1. Különbség a többnyelvű gyerekeknél a beszédfejlődésében egynyelvű társaikhoz képest

1. A többnyelvű gyerek egyszerre több nyelvet sajátít el, ugyanannyi idő alatt, mialatt egynyelvű társa egy nyelvet sajátít el, következésképpen mindkét nyelv elsajátítására kevesebb ideje van egynyelvű társainál, így sok többnyelvű gyereknél a **beszédfejlődési fázisok kissé megkéshetnek** az egynyelvű társaikhoz képest. A kezdeti lemaradást később a megfelelő környezeti feltételek mellett pótolják. Navracsics Judit kutatásai szerint a többnyelvű kisgyerekek is ugyanazokon a beszédfejlődési fázisokon mennek keresztül mint egynyelvű társaik, ezért a beszédjükben előforduló **grammatikalizáció**¹⁰ abból fakad, hogy a beszédfejlődésük még nem befejezett, ezért beszédhasználatuk még természetesen tökéletlen, és nem a többnyelvűségből fakad. Erről a jelenségről, szinte mindegyik többnyelvű gyerek szülője beszámolt, az orosz családot kivéve. Az orosz családban nevelkedő kislány nem szimultán kétnyelvű¹¹, mert a magyar nyelvvel csak az óvodában találkozott először, amikor Magyarországra költözött a családja.

2. A két/többnyelvű gyerek beszédében gyakori a **kódváltás**, amikor az egyik nyelvről a másikra váltanak, amitől tévesen tűnhet úgy, hogy keverik a nyelveket. A téma magyarországi szakértője, Navracsics Judit¹² is foglalkozott ezzel a jelenséggel, és kimutatta, hogy a kódváltás természetes jelenség a többnyelvű gyerekeknél, nem jelenti azt hogy keverik a nyelveket, hanem ellenkezőleg, nagyobb nyelvi tudatosságra vall, ha a gyerek egyik nyelvről a másikra tud váltani, annak érdekében hogy jobban ki tudja fejezni a mondandóját. A kutatók által is megfigyelt gyakori jelenséget az okozza, hogy a gyerekek beszéde erősen szituációhoz és egyénhez kötött. Ha például egy olyan élményt szeretne elmesélni a kisgyerek, miközben az egyik nyelven kommunikáltak, akkor ez az élmény ahhoz a bizonyos nyelvhez kötődik. A kétnyelvű gyerekek sok esetben nagyon is tudatos nyelvhasználók. A mi családjunkban is gyakori, hogy ha el szeretnének érni valamit, amit az egyik szülő nem biztos hogy teljesíteni szeretne, akkor a megfelelő nyelven kommunikálják a közléseiket, a megfelelő személynek címezve. A kódváltás jelensége - ha a több nyelven történő beszédmódot és szituációkat következetesen használják a felnőtt beszélők a gyermek környezetében- idővel lecsökken. További jelenségek, amelyek a többnyelvű beszédmódhoz

¹⁰ A használt nyelvek egymásra hatásának következtében jön létre.

¹¹ szimultán kétnyelvűnek azokat a gyerekeket nevezzük, akiknek két első nyelvük van, vagyis mindkét nyelvvel már születésük után, egyidőben találkoznak

¹² Navracsics Judit (1998): *A kétnyelvű gyermek*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Corvina, pp. 21-31.

kapcsolódnak még: a nyelvek váltakoztatása, szituációhoz kötött mérlegelés a rendelkezésre álló nyelvek között, nyelvelsajátítási stratégiák, tudatos nyelvválasztási stratégiák, passzív szókincs¹³ (Virginia Yip - Stephen Matthews 2007), ezekre a dolgotatban nem térek ki részletesen, mert csak közvetetten kapcsolódnak témához.

3. A többnyelvű gyerek nem “több egynyelvű egyén egy gyerekben”, ezért beszédprodukcióikat nem szerencsés egynyelvű társaikhoz hasonlítani, egyik nyelven sem a nyelvtudás szintjével kapcsolatban. Több nyelv elsajátítása egy **egyedi nyelvi profil**¹⁴ eredményez minden Többnyelvű gyereknel. Mind az egynyelvű, mind a többnyelvű kisgyermekek még messze nem “tökéletes” beszélők, hanem intenzív kognitív fejlődésen mennek keresztül, ami a nyelvfejlődésükkel szoros összefüggésben van. Ahány többnyelvű gyerek van, nyelvi sajátosságaik annyira különböznek. Ezeket nagymértékben meghatározzák közvetlen környezetük beszélői, a családban használt nyelvek és kommunikációs szituációk, a többségi társadalom nyelve, az családjukban használt nyelvek presztízse végül a gyerek személyiségbeli és kognitív jellemzői.

4. A nyelvek keveredésének jelensége a többnyelvű gyerekeknel is hozzájárul ahhoz a téves nézethez, hogy helytelenül, nyelvtanilag nem helyesen használják a nyelvet. Az emberi nyelv sajátossága az is, hogy nem független a nyelvet használó egyénektől, a társadalom változásaitól, nem statikus, hanem egy dinamikusan változó rendszer. A globalizáció következtében ez a változás is felgyorsult, korábban ismeretlen szavak szivárognak be a nyelvekbe, és vernek gyökeret (pl. a technológia szavai), vagy akár új nyelvváltozat is létrejöhet, az egymással rendszeres kapcsolatban álló különböző nyelvű közösségeknél. E jelenségnek szélsőséges példái a pidzsin vagy kreol nyelvek¹⁵ létrejötte. Noha ez Magyarországon nem releváns, hasonló folyamatokat figyelhetünk meg “kicsiben” a még intenzív fejlődésben lévő többnyelvű gyermekeknel is, új szavakat, kifejezéseket hozhatnak létre átmenetileg, ez is okozhatja azt a téves nézetet, hogy kevert, nyelvtanilag helytelen módon használják a nyelveket. A 2 és fél éves magyar-angol nyelvű kislányom átmeneti szava a biciklire a “bicibájk” volt.

A kutatók véleménye megoszlik arról, hogy a többnyelvű gyerek által használt nyelvek különböző rendszereket alkotnak-e a nyelvelsajátításkor, vagy ezek egy rendszeren belül elkülönülnek. A kétnyelvű gyerekek agyi struktúráját nem találták különbözőnek. Bár az

¹³ Megjegyzés: az eredeti angol nyelvű szövegből a hallgató fordítása (code switching, code alternation, passive familiarity, negotiation, bilingual language acquisition strategies)

¹⁴ Virginia Yip - Stephen Mathews (2007).

¹⁵ A “pidzsin” közvetítőnyelv, második nyelvként elsajátított kevert nyelv (az angolnak több ilyen változata is van), a “kreol” nyelv az előbbi első nyelvvé fejlődött változata

emberi nyelv csak az emberre jellemző fajspecifikus sajátosság, biológiailag nem létezik külön szerve, hanem összetett kognitív folyamatok következtében jön létre, a gondolkodást mégis alapvetően meghatározza. A fenti jelenségek közül néhány az egynyelvű gyerekeknél is megfigyelhető: vannak megkésett beszédfejlődésűek, kora gyermekkorban sajátosan használják a nyelvet, új szavakat, kifejezéseket hozhatnak létre, nyelvtanilag hibásan beszélnek.

5. A többnyelvű gyermek az általa használt nyelveket általában nem egyformán jól használja (kivéve a kiegyensúlyozott, szimultán kétnyelvűeket¹⁶), legtöbb gyereknek van **egy domináns nyelve**, amely az általa legtöbbet használt nyelv. “A kétnyelvű személy, aki mindennapi életében két nyelvet használ, és ezeket nem egyformán jól és optimálisan birtokolja.”¹⁷ (Judit Kovács - Éva Trentinné Benkő 2014). A nem kiegyensúlyozott nyelvi ingerek következtében, gyakori, hogy a többnyelvűek az egyik nyelvet jobban beszélnek, ez általában a környezet és/vagy a többségi társadalom nyelve. Ezt az egyenetlen arányt mind a gyerek, mind a felnőtt többnyelvű, mind a gyerek többnyelvű egyén számára ki lehet egyenlíteni, egyszerűen több nyelvi ingert kell biztosítani a háttérbe szoruló nyelven. A többnyelvű családokban a nyelvhasználat módjai általában sokkal nagyobb tudatossággal és felelősséggel is járnak mint a monolingviséknél.

A többnyelvűsége nem csak családi körben, hanem az oktatás révén¹⁸ is szert lehet tenni. A természetes, családból eredő többnyelvűségen kívül létezik az a formája is, amikor egy egynyelvű szülőpáros egyik tagja tudatosan más nyelven beszél a gyerekekkel, annak érdekében, hogy kétnyelvűvé válják, vagy amikor az intézményes nevelés hatására válik egy gyerek kétnyelvűvé. Erre példa a továbbiakban az *Anyag és módszerek* részben bemutatott német elsőnyelvű kisgyerek esete, aki jelenleg a kétnyelvűvé válás fázisán megy keresztül, a magyar nyelvvel csak az óvodában találkozott. A többnyelvűség előnyei mára egyértelműek, nemcsak a társadalom számára hasznosak, hanem kognitív előnyökkel is járnak.

3.3.2. A kétnyelvűség kognitív előnyei

¹⁶ a kiegyensúlyozott kétnyelvűeknek nevezik azokat a kétnyelvűeket, akik egyformán jól beszélnek mindkét nyelvet, mert születésüktől fogva nagyjából azonos mennyiségű és minőségű nyelvi ingerek voltak kitéve mindkét nyelven

¹⁷ A hallgató fordítása. Az eredeti szöveg: “The bilingual is a person who uses two languages in his/her everyday life and does not know the two languages equally well and optimally.” (Judit Kovács - Éva Trentinné 2014: pp.23)

¹⁸ Például a legtöbb erdélyi magyar kétnyelvű (a székelyföldiek az oktatás részeként tanulják meg a román nyelvet)

A neurobiológia egyik legújabb felfedezése szerint a kisgyermekkori kétnyelvű nevelés nemcsak a koncentrációt fokozza, hanem az időskori demencia, és más időskori szellemi hanyatlás ellenszereként is működhet (Judit Kovács - Éva Trentinné 2014¹⁹). A neurobiológia szerint a többnyelvűek kognitív kapacitása más, de semmiképpen sem kevesebb az egynyelvűeknél, de bizonyos sajátosságokban még felül is múlhatják az egynyelvű egyéneket. Ezek a következő területek (Judit Kovács - Éva Trentinné 2014)²⁰:

- a gondolkodás rugalmassága, önszabályozása
- a nyelv szabályainak tudatosítása, különválasztása miatt a fogalmi gondolkodás elmélyülése
- rendszerezés, nyelvi osztályozás készsége
- az információ átszervezésének képessége
- a gondolkodás komplexitása
- kreativitás
- a tartalom és nyelvi forma különválasztása
- analógiás gondolkodás
- az írás-olvasási készség fejlettsége
- metanyelvi tudatosság, önszabályozás jobb képessége
- nyelvi érzékenység az eddig elsajátított nyelvek, és a lehetséges jövőben elsajátítandó nyelvek iránt

A gyerekek második nyelv elsajátításához szükséges készségeit vizsgáló tanulmány (Thomai Alexiou 2009) görögországi kutatás is arra a következtetésre jutott, hogy a kognitív képességek és a nyelvelsajátítás szoros kapcsolatban állnak. A kutatás a második nyelv elsajátításához szükséges készségeket vizsgálta az óvodáskorú gyermekek körében, a formális nyelvoktatás keretében. Ezeknek a készségeknek a fejlődése egy második nyelv elsajátításakor az egynyelvű gyerekeknél is megtörténik. A kutató ezeket három terület szerint különböztette meg: **emlékezőképesség, elemző képesség, fonetikai észlelés készségének fejlődése.**

Az emlékezőképesség fejlődésében a rövid- és hosszú távú **memóriának**, az asszociációs memóriának a szókincs elraktározásában, előhívásában van szerepe. A **megfelelő szókincs** megszerzésének nagy szerepe van a nyelvfejlődésben, a gazdag szókincs az intelligencia

¹⁹ The World at their Feet. pp.25, harmadik bekezdés

²⁰

egyik indikátora kisgyermekkorban is. Az emlékezőképességre a jelentések **rekódolásához**²¹ is szükség van.

Az elemző képesség a már megszerzett nyelvi információk, **kódok rendszerezésében** vesz részt, a nyelvtani szabályrendszerek, összefüggések elsajátításában. Az elemző képesség pozitívan befolyásolja az észlelési képességeket, a fogalmi gondolkodást, a szintézisalkotás képességét.

A fonetikai észlelés fejlődését segíti a több nyelv fonémáinak megkülönböztetése, észlelése, rendszerezése.

A fenti képességek, rész-készségek elsajátításához a többnyelvűeknek a több nyelv által biztosított szélesebb körű lehetőségek állnak rendelkezésükre. **Ezek a többnyelvűség által biztosított lehetőségek bármely nyelv kreatívabb használatához vezethetnek, és egyedülálló gondolkodási funkciókat tesznek lehetővé.**

Bár a nyelvtanulás nincs életkorhoz kötve, a kisgyermekkorai változata teljesen más mint a későbbi korban történő: míg a felnőtt már tudatos erőfeszítéssel, nagy energiaráfordítással tanulja a nyelvet, a gyermek még erőlködés nélkül képes azt elsajátítani, anélkül, hogy tanulás - élménye lenne. A második nyelv intézményes keretek közti oktatás hatásosságát vizsgáló kutatás eredményei szerint, a hatásosság legjobb mutatója nem az életkor, hanem a tanulás intenzitása, a nyelvi inger gyakorisága (Jelena Mihajlevic Djunonovic 2009). A gyermekek életkori sajátosságaira építő játszva tanulás és az ezekhez kapcsolódó módszerek, eszközök az egyéni sajátosságokkal együtt a siker feltételei. Az “idegennyelv²²” oktatásának módszertana épp erre az elméleti és módszertani bázisra épül. A nyelvvel intézményes keretekben találkozó gyermekek kognitív fejlődésére - bár lehetőségek behatároltabbak, mint a természetes körülmények közt történő elsajátítása - a második nyelv gyakori, intenzív kompetenciaalapú tanítása ugyanolyan jótékony hatású.

4. Alkalmazott módszerek

Felkeresve a zalaegerszegi óvodákat 8 óvodás többnyelvű gyereket találtam összesen. Az interjúkat óvodai környezetben a reggeli órákban készítettem el, előzetes megbeszélés alapján, az egyik szülővel és a gyerek óvodapedagógusával is. Ezek kötetlen beszélgetéseket

²¹ Új forma(szó) vagy jelentés beillesztése a meglévő sémákba

²² Az idézőjelet a hallgató idegenkedése indokolja a kifejezéstől, mert negatív felhangja van számára. Miért neveznénk egy még el nem sajátított nyelvet idegennek?

tartalmazó mélyinterjúk. Mindenik hangfájlban mindakét interjúalany hanganyaga is szerepel (szülő és óvodapedagógus), de ezeket egymás után, egyszerre egyikükkel beszélgetve vettem fel, biztosítottam őket arról, hogy ezek névtelenek, és rájuk nézve az elhangzottak semmilyen felelősséggel nem járnak, és arról hogy csak az őszinteségre törekszem. Már egy részüket a szakdolgozat készítése előttről is ismertem. Mindenik többnyelvű gyerek családjával legalább egyszer óvodán kívüli környezetben is találkoztam, a gyerekeinkkel közös játszódélután szervezve. Mindenik gyerek középosztálybeli, szociál-ökonomiai státuszú, de mindenik gyerek előtörténete teljesen különböző. Az interjúkban elhangzó kérdésekkel a szülők-, és az óvodapedagógusok nézeteit monitoroztam a többnyelvűségről, mert az anyaggyűjtés során úgy tapasztaltam, hogy a többnyelvűséggel kapcsolatos attitűdök és nézetek alapvetően befolyásolják annak alakulását, kimenetelét. Továbbá igyekeztem rávilágítani az egyes gyerekek egyedi nyelvi profiljára, a családban használt nyelvek, és a különböző nyelvekhez kapcsolódó beszédhelyzetek feltérképezésével.

A beszélgetés alakulásához alkalmazkodva a következő kérdéseket igyekeztem feltenni, megfigyelni az interjú alatt:

Milyen nyelveket használnak a családban?

Hány éve élnek magyar nyelvű környezetben?

Hogyan látják a gyermekük nyelvi produkcióit?

Van-e előzetes tudásuk a gyermekkori többnyelvűségről?

Mennyire tudatos a nyelvhasználatuk a gyermekükkel való kommunikációban?

Hogyan próbálják a különböző nyelvek közti egyensúlyt fenntartani?

Mi a tapasztalatuk, véleményük az óvodával kapcsolatban, ahová a gyermekük jár?

Hogyan élték meg a gyermekük beilleszkedését az óvodába?

Az óvodapedagógussal készült interjúban elsősorban az alábbi kérdésekre voltam kíváncsi:

Hogyan alakult a kisgyerek óvodai beilleszkedése a kezdetektől?

Hogyan értették meg egymást, ha nyelvi akadály merült fel?

Mik az óvodapedagógus véleménye, attitűdje a kétnyelvűségről?

Van-e előzetes tudása a témában?

Hogyan fogadták a gyerekek az esetenként eltérő nyelvű gyermekeket a csoportban?

A többi egynyelvű magyar kisgyerekkel összehasonlítva milyen különbségeket észlelt a kisgyerekekkel kapcsolatban?

A beszélgetések zavartalan térben, a csoporttól elkülönítve zajlottak előzetes megbeszélés alapján. Az interjúkat a 2024-es év tavaszán készítettem.

Egyedül az angol-magyar kisfiú szülei nem egyeztek bele a hangfelvétel készítésébe, mert kisfiuk magyar nyelvi fejlődését kudarcosnak ítélték meg, ódzkodtak a felvétel készítésétől. Őket ismerem a legjobban, már 3 éve, mióta Magyarországra költöztem, összejárunk. A családok bemutatását velük szeretném kezdeni, a neveket megváltoztattam.

1. Angol - magyar kétnyelvű kisfiú és angol nyelvű családja.

A család egy Angliához tartozó szigetről költözött Magyarországra nagyvárosi környezetből a zalaegerszegi csendes, kertvárosi környezetbe. A szülők diplomások, építészmérnökként home-office-ban dolgoznak egy budapesti székhelyű angol cégnek. A szülők angol monolingvisek, gyerekeik angol-magyar kétnyelvűek. Nagyobbik gyerekük Zack²³ 3 éves korától a zalaegerszegi Waldorf-óvodába jár, jelenleg 5 éves, és 2 éves koráig angol, egynyelvű környezetben nevelkedett. Zack nem szimultán kétnyelvű, a magyar nyelvvel csak 3 éves korában került kapcsolatba, az angolt a többi angol monolingvális kisgyerekhez hasonlóan anyanyelvi szinten beszéli, tehát első nyelve az angol. Az ő története egy kicsit szomorú, mert a szülei elvárásával szemben, 2 év óvodába járás után sem beszél magyarul, bár mindent ért. Zacknek sajnos rossz viszonya alakult ki a magyar nyelvvel, 2 év után kijelentette, hogy ő ezt a nyelvet utálja, és nem is szeretné megtanulni, ezért a szülei úgy döntöttek, hogy visszaköltöznek Angliába, hogy Zack az iskolaelőkészítőt elkezdhesse. Zack egy introvertált kisfiú, aki nehezen barátkozik, nehezen oldódik fel ismeretlen környezetben. Otthon magyar nyelvi ingert nem kapott, de magyar dadust alkalmazott a család, akinél elvárás volt, hogy ne tudjon angolul beszélni, hogy Zack-nek lehetősége legyen a magyar nyelven való kommunikálásra. Zack ettől továbbra is elzárkózott, bár nála 2 évvel kisebb lánytestvére már pár héttel a dadus érkezése után elkezdett magyarul beszélni. Zack édesanyja is nyelvleckéket vesz magyar nyelven, magyarul kezdetleges szinten beszél, de napról-napra fejlődik.

A Magyarországra való költözéskor a család óriási kultúrsokkon ment keresztül. Várakozásaikkal ellentétben az itteni életformát az angliával merőben különbözőnek élték meg. A magyar emberek metanyelvezetét gyakran nem tudják értelmezni, és udvariatlannak gondolják őket. A nyelvi szakadék miatt (a környezetükkel nehezen tudnak értekezni), mivel ők nem beszélnek még magyarul, a környezetük pedig angolul, a család elszigetelve érzi magát²⁴. Legfőbb aggodalmuk épp Zack-el kapcsolatos, mert Zack-nek nem sikerült eddig

²³ A neveket a dolgozatban megváltoztattam.

²⁴ annak ellenére, hogy körülbelül 600 angolul is beszélő külföldről betelepült személy él Nyugat-Magyarországon (körülbelül a csoport fele az Egyesült Királyságból telepedett Magyarországra), van egy közös Facebook-csoportjuk, a Balatonbrits, akikkel rendszeres időközönként találkoznak (havonta-kéthavonta)

még kommunikációs szinten megtanulnia, bár mindent ért. Zack épp a passzív nyelvelsajátítási perióduson megy keresztül, amikor mégcsak elraktározza az “új” nyelvvel kapcsolatos információkat. Az óvodában nem hajlandó magyarul megszólalni még két év után sem. Az óvodapedagógusok javaslatára a kisfiút elvitték a kaposvári pedagógiai szakszolgálathoz, ahová én is mentem velük, hogy szükség szerint fordíthassak. A vizsgálat célja, hogy megállapítsák, hogy van-e a kisfiúnak érzékszervi- vagy tanulási zavara, esetleg olyan problémája, ami az értelmi képességeit érinti. Próbáltam a szülőket megnyugtatni, hogy ez a hivatalos procedura, hogy minden olyan okot fel lehessen deríteni, ami a kisfiú fejlődéséhez hozzájárul. Azt hiszem ezt az eljárást a szülők félreértették, arra gondoltak, hogy az ő gyerekükkel a pedagógusok szerint valami probléma lehet. A szakszolgálati vizsgálat eredményei szerint a kisfiúval semmilyen észlelési, vagy értelmi probléma nincsen, sőt egy intelligens kisfiú, csak több magyar nyelvű ingerre lenne szüksége. Biztos vagyok benne, hogy előbb-utóbb sikerült volna magyarul megtanulnia, de ezt a család nem várta meg, visszaköltöztek Angliába.

2. A második család gyerekei háromnyelvűek (Lásd: 1.-es számú interjú a *Mellékletben*) : az anyuka magyar, apuka lengyel, a szülők egymás között angolul beszélnek, Angliában éltek a kislány 5 éves koráig, majd családi okok miatt Zalaegerszegre költöztek az anyuka családjának közelébe. A szülők mindketten diplomások, az anyuka a kisebbik gyerekkel otthon van. Most az óvadás kislányuk nagycsoportos, a második éve jár az óvodába, 5 évesen kezdte az óvodát, és kétszer járja a nagycsoportot, hogy a fejlesztő foglalkozások hatására az iskolába iskolaéretten kerüljön majd be. A szülők az egy nyelv-egy ember módszert²⁵ követik a kommunikációt illetően. Az országhoz és az óvodai intézményhez pozitívan, bizalommal viszonyulnak. Míg Angliában a kislány domináns nyelve a környezeti nyelv, az angol volt, Magyarországra költözésük után, ez pár hét alatt megváltozott, az óvodai környezet hatására mostanra a magyar nyelv lett a domináns. A legkevésbé a lengyelt beszéli a kislány, ami érthető, hiszen a születése óta ezt a nyelvet használják a családban a legkevésbé, hiszen a szülők egymás közti kommunikációja az angol, az apa pedig a családfenntartó, aki az anyánál jóval kevesebb időt tud a gyerekekkel tölteni. A lengyel nyelvvel kapcsolatban a kislány a passzív nyelvelsajátítási szakaszban van, mindent ért az apuka nyelvén, de keveset beszél.

A kislány beilleszkedése a csoportba az óvodapedagógus szerint zökkenőmentes volt, pár hét alatt annyira ment neki a magyar nyelv is, hogy mesemondó versenyre is küldték. A kislány

²⁵ Mindkét szülő a saját nyelvén beszél velük.

extrovertált, vidám, kommunikatív természetű. A csoportban nem szeret és nem szokott angolul beszélni, még unszolás ellenére sem. De otthoni környezetben ez nem okoz gondot neki. A zalaegerszegi születésű anyuka révén a városba, országba a beilleszkedés zökkenőmentes volt.

3. A következő kislány orosz háttérű, középső csoportos (Lásd: 2.-es számú interjú a *Mellékletben*). Mindkét szülője orosz etnikumú és állampolgárságú, hat éve élnek Magyarországon, a kislány már itt született, és az apa munkája miatt költöztek az országba. Mindkét szülő diplomás, az apuka számítógépes szakember, az anyukának magánvállalkozása van a szépségiparban. Amint a hanfelvételen is hallszik az anyuka kezdetlegesen beszél magyarul, bár tökéletesen meg tudja értetni magát, viszonya a magyar nyelvhez nagyon pozitív, önbizalommal teli, ezért is ragaszkodott ahhoz, hogy magyarul készüljön az interjú. A családban legtöbbször oroszul kommunikálnak, az anyuka akkor beszél velük magyarul, mikor a negyedik osztályos nagyobb testvérnek szüksége van segítségre a házi feladat elkészítésében. Bár a kislány az óvodába lépés előtt egyáltalán nem tudott magyarul, egy év alatt ugyanolyan szinten sikerült a magyar nyelvet elsajátítani, mint a többi vele egykorú magyar monolingvis gyereknek. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a családban a legnagyobb gyerek soha nem járt magyar óvodába, mert a költözköztetés idején iskoláskorú volt, és az első osztályt úgy kezdte el, hogy egyáltalán nem tudott magyarul²⁶. Az első pár hónapban panaszkodott, hogy nem ért mindent, nehéz a magyar nyelv, de az első osztály végére “megtanult” annyira, hogy nem okozott gondot neki az első osztály sikeres elvégzése, második osztály végére pedig az éltanulók közé került, ezen kívül versenyszerűen úszik. Óvodás testvére az első óvodai év után a magyar monolingvis gyerekekkel egy szinten volt a magyar nyelv kapcsán. A kislány óvodapedagógusa angol nyelvi specializáción végezte el az óvodapedagógusi képzést és angol fakultációs foglalkozásokat tart az óvodában, a kétnyelvű gyerekek fejlődési sajátosságai nem ismeretlenek a számára. Elmondása szerint kezdetben, mikor a kislány nem tudott még magyarul, fejlett metakommunikációs érzékével fejezte ki magát. A magyar nyelvű foglalkozásokon és az ünnepek megélésekor néha orosz szavakat csempész be a magyar nyelvű anyagba, ilyenkor “a kislány szeme felcsillan”. A szülők nagyon ambiciózusak, a nehézségeket kihívásként élik meg, és ezt a többletenergiát a gyerekeknek is át tudták adni.

4. Következő család a magyar-portugál-angol nyelvű óvodás kislány magyar-portugál családjá, akik 3 gyereket nevelnek (3-as számú interjú a *Mellékletben*). A középső, óvodás

²⁶ A gyerek a hallgató nagyobbik lányának osztálytársa.

kislány 3 éves kora óta jár óvodába, az egy nyelv-egy ember-, szakemberek szerint legjobban ajánlott módszert követik: az anyuka magyarul, az apuka portugálul beszél a gyerekekkel, a szülők közös nyelve az angol. Az anyuka szakiskolai végzettségű, de szakmájában nem dolgozik, mert a gyerekek nevelése minden idejét leköti. Az apuka home-officeban dolgozik, tervezőmérnök. Az óvodás kislány már óvodába lépésekor a magyar egynyelvű gyerekekkel egy szinten beszélte a magyart - ha lehet így fogalmazni, mert ebben a korban az egynyelvű gyerekek közt is nagy a különbség - vagyis a magyar, többségi nyelv szempontjából nem volt hátrányban. A domináns nyelve kezdettől a magyar, hiszen az anyukával töltött a legtöbb időt. Míg az angolt inkább csak érti, portugálul ki tudja fejezni magát. A szülők mindent megtesznek, hogy az apuka nagyszüleivel is rendszeresen találkozzanak (ez évi 2-3 alkalmat jelent), hogy a portugál nyelvet is eredeti környezetben sajátíthassák el a gyerekek. A szülők viszonya a kislány óvodapedagógusához ambivalens: míg az anyuka elfogadja őket, az apuka szerint nem eléggé értékelik a gyerek spontaneitását, a kreativitásnak kevés teret adnak, sokkal többet kellene kint, szabadon játszani, és kevesebbet csendben maradni, kevesebb szabályhoz igazodni. Az apuka elégedetlenségéhez az is hozzájárul, hogy a legnagyobb, iskolás fiúk nehezen tudta megszokni az iskolában a 45 perces tanórákat, és azt hogy csak akkor szabad beszélnie ha kérdezik, ezért a tanító néni részéről kezdetben sok volt a panasz, hogy a fiúcska nem tud nyugton ülni. A kislány óvodapedagógusa nem is tudott arról, hogy a kislány többnyelvű, ami azért is furcsa mert az apukával is találkozott, aki nem tud magyarul. Arra gondolt, hogy a kislány csak magyarul beszél. Mivel nyelvi hátrányban nem volt, nem is volt arról soha szó az óvodai csoportban, hogy kulturálisan, és nyelvileg összetett családból származik. A kislány, beszédes, vidám, kommunikatív természetű, a mozgásos tevékenységekben kiemelkedően ügyes az óvodapedagógus szerint. Az apuka aggodalmát képezi, hogy nehezen tudják fenntartani a gyerekek portugál nyelvi fejlődését, hiszen ezt a nyelvet használják a legkevesebbet a családban. Elmondása szerint mikor a portugál nagyszülőkkel eltöltenek pár hetet, az időszak végére mindig egy nagyot fejlődik a portugál nyelvtudásuk, aminek egy részét a magyar környezetben elfelejtik.

5. Az ötödik kisgyerek, egy 5 éves lengyel-magyar-angol kisfiú (4-es számú interjú a *Mellékletben*): az apuka magyar, az anyuka lengyel, és a 2023-as év őszén költöztek Zalaegerszegre. Mivel az apuka munkahelye őt külföldre köti, a magyart a kisfiú kevésbé beszéli, domináns nyelve a lengyel, angolul is tud kommunikálni, de óvodába lépéskor még alig értett magyarul. A kisfiú visszahúzódó, introvertált természetű, leginkább egyedül szeret játszani. Óvodai beilleszkedése nagyon nehézkes volt, mert nem értették, nem tudták felmérni, hogy fejlettsége milyen szinten van. A pedagógiai szakszolgálat utazó logopédust

biztosít számára, hogy a magyar nyelv elsajátítását elősegítse, de fejlődése nagyon lassú mert otthon ritkán hall magyar szót. A szülők egymással angolul kommunikálnak, az apuka gyakran van távol. Lehetőség lenne arra, hogy a kisfiú még egy évet óvodában maradjon, de a szülők ezt nem szeretnék. Az anyukával beszélgetve, a kisfiú nem érzi jól magát az óvodában, ezért sem szeretnék hogy maradjon. A kisfiú helyzetén az sem segít, hogy az édesanya nem érzi jól magát Magyarországon, nem érzi befogadónak a társadalmat, és kudarcként éli meg a kisfiú óvodai befogadását. A szülőértekezleten rendszerint alig ért meg valamit az elhangzottakból, így a tennivalókkal is nehezen boldogul. Az óvodapedagógus nem látta értelmét a többi gyerek érzékenyítését a kisfiú eltérő kulturális, nyelvi hátterére, szerinte ez a beilleszkedését csak hátráltatná. Szeretnék idézni egy részt a vele kapcsolatos interjúból, amit az óvodapedagógus nevetve mesélt el. Én próbáltam elrejeteni az ellenérzésem, mert arra törekedtem, hogy az óvodapedagógus nézetei a többnyelvűségről kiderüljenek:

“Néha angolul szólalt meg, aztán én mondtam neki, nekem ne beszélj angolul mert azt én nem értem. - No understand english - mondtam neki. “

Az óvodapedagógus szerint a többnyelvűség nemcsak hogy összezavarja a gyermeket, de az óvodai nyelvtanítás is káros, és teljesen fölösleges, megterhelő a gyerekeknek. Hiszen az ő gyerekei is meg tudtak tanulni angolul, és csak az iskolában találkoztak a nyelvvel.

6. A következő eset nagyon érdekes számomra. Egy öt nyelven beszélő török származású anyuka és egy német-angol kétnyelvű apuka neveltek egy egynyelvű, monolingvis, német ajkú kisfiút (5-es számú interjú a *Mellékletben*). A családban előzetes, tudatos döntés alapján kizárólag csak a német nyelvet használják a szülők, az anyuka a török családtagjaival csak törökül beszél, de a családtagoknak csak németül engedélyezi a kommunikációt a fiúcskával. Az anyuka azt gondolta, hogy majd akkor vezetik be a többi nyelvet a kisfiú életébe, mikor a választott német nyelven már biztonsággal ki tudja fejezni magát, de még nem jött el ez a pillanat. Attól félt az anyuka, hogy a kisfiú összezavarodik a több nyelv hatására.

A kisfiú 2023 decembere óta, 3 éves kora óta jár magyar óvodába, és a magyar nyelvvel csak az óvodában találkozott. Mind az anyukának, mind a kisgyerekeknek nagyon közlékeny, kommunikatív, barátságos egyénisége van. Az anyuka magyar nyelvórákon tanulja a magyar nyelvet, és megkérte az óvodapedagógusokat, hogy ha nem tudnak valamit németül vagy angolul kifejezni, bátran mondják csak magyarul, hiszen ő is meg szeretné tanulni a magyar nyelvet (ami a hatodik nyelv lesz a számára). Az anyuka, és szemmel láthatóan a kisfiú is sikeresnek ítélte meg a fiúcska beilleszkedését, a kisfiú vidám, örömmel megy óvodába, és

jól érzi magát. Az óvodapedagógus is úgy látja, hogy a kisfiú sikeresen beilleszkedett, bár kezdetben a többieket utánozva tudott csak részt venni a tevékenységekben, nem igazán értette, hogy miről van szó. Mostanra, 6 hónapnyi óvodába járás után már érti, és napról napra gyakrabban használja a mindennapos, ismétlődő tevékenységekhez kapcsolatos szavakat: a mosdóhasználatkor, öltözködéskor, étkezéskor, és a legkedveltebb játékaival neveit is tudja, de még általában csak főneveket és igéket használ, a szavakat még nem kapcsolja össze. Az óvodai neveléshez kapcsolódó kétnyelvűségnek lehetünk tanúi az ő esetében. Óvodapedagógusának nincs előzetes ismerete a kétnyelvű gyerekek fejlődési sajátosságairól, de nagyon nyitott, barátságos, meleg természetű, aki a szülőkkel való kommunikációt lehetőségnek tartja hogy idegennyelvi tudását fejlessze. A beszoktatás kezdetén a mindennapi tevékenységekhez kapcsolódóan német szavakat tanult meg, hogy a kisfiúval a kommunikációt elindítsa.

7. A következő egy magyar-portugál-angol 3 és fél éves háromnyelvű kislány (6-os számú interjú a *Mellékletben*). A kislány Magyarországon született, és mostanáig az apukával töltött több időt. Bölcsődébe is járt 1 évet, mostanáig domináns nyelve a magyar volt. Az óvodapedagógus szerint a kislány szépen, választékosan beszél magyarul, bár nehezen megy neki a nyelvek közötti váltás. Érdekes, hogy az apuka szerint magyarul beszélt jobban az óvodába lépéskor, az óvodapedagógus szerint pedig portugál volt a domináns nyelve (az óvodapedagógus nem beszél, nem ért portugálul). Az történhetett, hogy az óvodapedagógus érzekelte a többnyelvű gyerekekre jellemző sajátos jellemzőket (kódváltás, grammatikalizáció, megkésett beszédfejlődés az egynyelvű gyerekekhez képest), és ezt félreérthette. Az apuka munkahelye 1 hónapja megváltozott, és azóta kevesebb időt tölt otthon, így a kislány 1 hónapja a magyarul csak keveset beszélő, portugálul kommunikáló anyukával tölt több időt. Míg idáig a portugált leginkább csak értette, de ritkán beszélte, az anyukával töltött időszak hatására, ez megváltozott, és a kislány intenzíven elkezdett portugálul beszélni. Jelenleg beszédfejléttségi szintje mindkét nyelven az egynyelvű gyerekekéhez hasonló. A szülők egymás közti nyelve az angol, és angol fakultációs foglalkozásra is jár a kislány, az óvodapedagógus szerint nagyon könnyen és gyorsan tanul, jó a nyelvérzéke.

8. Bemutatnám a saját 3 éves kislányom esetét is, mivel ő is az elemzési egységbe tartozik, 2023 szeptemberétől tagja egy zalaegerszegi óvodai csoportnak (7-es számú interjú a *Mellékletben*). Mivel a férjem angol etnikumú, a családukban az angol és a magyar nyelvet használjuk. Mi nem követjük az egy ember - egy nyelv módszert a kisebbik lányommal való kommunikációban, mivel úgy adódott, hogy a férjem a külföldi munkája miatt több időt tölt a

családon kívül, mint a családdal. 3 éve költöztünk Magyarországra egészségügyi okok miatt. Míg a nagylányom esetében, aki most negyedik osztályos, működött az egy nyelv - egy ember módszer, hiszen akkor a férjem nem volt távol a családtól, a magyarországi költözésünk után észrevettük, hogy a nagylányom aki szimultán kétnyelvű, az apa távolléte alatti időszakban sokat felejt az angol nyelvi tudásából. Ezért úgy határoztunk, hogy a család nyelve az angol legyen, hiszen az angol nyelv természetes kommunikációs funkcióját csak a családban tudják megélni a gyerekek. Mivel a nagylányomnál, annak ellenére, hogy soha nem járt magyar óvodába nem okozott gondot a magyar iskolarendszerbe való beilleszkedés, hiszen nem volt nyelvi hátrányban, abban bízunk hogy a kicsinek sem lesz gond, ha csak az óvodai közösségbe lépéssel lesz a magyar nyelv az élete aktív része, noha az én szüleim és rokonságommal a találkozások során már kapcsolatba került a magyarral, tehát nem volt ismeretlen terep a számára. Ez kezdetben, és most is mindennapi kihívást jelent a számomra, hiszen én nem vagyok szimultán többnyelvű, az angol nyelvet csak felnőtt koromban sajátítottam el, a magyar nyelvi tudásom most is szélesebb. A kihívással való megbirkózás érdekében aktívan fejlesztem az angol tudásom, napról napra új mondókákat, angol ölbeli játékokat sikerült megtanulnom. Az óvodai közösségbe lépéskor a lányom elsősorban angolul beszélt, de intenzíven elindult a magyar nyelvi fejlődése. Bár a nyelvi fejlődése magyar nyelven a korosztályához képest kissé megkésett, tökéletesen meg tudja értetni magát a társaival és az óvodai dolgozókkal. Beszédének gyakori eleme a kódváltás, ami ebben a korban természetes jelenség a többnyelvű gyerekeknél. Bár az óvodai csoportban nem volt szó arról, hogy ő kétnyelvű, én itthon próbálom ezt a hiányt pótolni, és kettős identitásában erősíteni. Az óvónéni elmondása szerint könnyen beilleszkedett, a gyerekek szeretik, hiszen szívesen részt vesz a játékokban, és bátran kapcsolódik a gyerekekhez. Az óvodapedagógussal jó viszonyban vagyunk, nem mulasztok el egyetlen alkalmat sem, hogy tiszteletem és köszönetemet neki kifejezzem, amiért a gyermekemmel foglalkozik, így cserében ő is segítőkészen, és készségesen viszonyul a kislányomhoz. Kezdetben nem értették hogy mit mond, ilyenkor testbeszéddel és metakommunikációval fejezte ki magát. Nyolc hónapnyi óvodába járás után a magyar nyelvi fejlődése majdnem a többi magyar nyelvű vele egykorú egynyelvű gyerekével megegyezik. Azt hiszem, nem kell aggódnom, hogy a még hátralévő három óvodás év végére elmaradása lesz ezen a területen.

5. Eredmények és értékelésük

A zalaegerszegi többnyelvű óvodások előtörténetét végignézve láthatjuk, hogy a többnyelvűségnek változatos kombinációival állunk szembe, gyerekek családi összetétele, kulturális háttere is különböző, de mindannyian rendezett családi körülményekkel, középosztálybeli családdal rendelkeznek. **A többnyelvű gyerekek optimális beszédfejlődése csak megfelelő beszédkörnyezetben, kommunikációban valósulhat meg, aminek a többnyelvű gyerekek esetében még nagyobb szerepe van, hiszen nekik mindenik nyelvre arányosan az egynyelvű gyerekekhez képest kevesebb idejük van.** Mégis a többnyelvű gyerekek legtöbbje, amit a meglévő longitudinális kutatások ²⁷ bizonyítanak, kamaszkorára, megfelelő mennyiségű és minőségű inger, nyelvi input hatására egynyelvű társaihoz hasonló szinten képes elsajátítani a környezetében használt nyelveket. Jelena Mihaljevic Djigunovic²⁸ a sikeres nyelvelsajátítás feltételeivel foglalkozó tanulmányában az ember multikompetenciájáról beszél, amit a monokompetencia fogalmával állít szembe. Vagyis az ember multikompetens nyelvhasználó, nem csak egy nyelvet tud elsajátítani, hanem a lehetőségek száma szinte végtelen. Erre sok példát találhatunk a kultúrtörténeti feljegyzésekben, ha a plihisztorok élettörténetét tanulmányozzuk. A dolgozat elején felhasznált idézet írója Szentkatolnai Bálint Gábor 30 nyelvet beszélt magas szinten, tucatnyi addig Európában nem ismert nyelvnek írta le nyelvtanát és gyűjtött jelentős nyelvi-, népmesei- és folklór adatokat, bár nyelvészeti nézetei túlhaladtak, és már életében kritizáltak voltak a szakmabeliek részéről. Miért hinnénk azt, hogy a több nyelv jelenléte egy gyermek életében zavart nyelvi fejlődést okozna?

A megfelelő minőségű beszédkörnyezet mellett **nagy szerepe van a világos, beszédshituációk vagy nyelvek szerint megkülönböztetett nyelvhasználati módoknak, ami minden esetben a család egyedi nyelvi profiljához kellene alkalmazkodjon: a gyerekeknek jól elkülöníthető, világos struktúrára van szüksége.** Ez a szakemberek által leginkább ajánlott egy nyelv-egy ember módszer, de struktúrát otthon beszélt- és a családi fészken kívüli nyelvek párosításában, vagy más kombinációkban is fel lehet állítani, a fontos, hogy a szülők részéről a következetesség érvényesüljön, és a gyerek számára is érthető legyen a rendszer. A gyermekek jó érzékkel képesek a rejtett struktúrákat is feltérképezni, és ezeket céljaiknak megfelelően használni.

²⁷ Navracsics Judit (1999)

²⁸ Jelena Mihaljevic Djigunovic (2009)

A zalaegerszegi többnyelvű óvodásokról gyűjtött adatok által beigazolódott a dolgozat elején megfogalmazott hipotézis, miszerint az óvodapedagógusok felkészületlenek a többnyelvű gyerekek óvodai integrációt illetően. Egy esetben mondhatjuk, hogy az óvodapedagógus tájékozott ezen a területen: az orosz családú kislány esetében, kinek óvodapedagógusa angol nyelvi specializációs szakon tanult. A többiek esetében vagy érdektelenséget, vagy tájékozatlanságot tapasztalhatunk. Sajnálatos eset, hogy épp a lengyel-magyar introvertált, nehezen felengedő kisfiú óvodapedagógusa fordul hozzá elutasítóan azokban a helyzetekben, mikor a kisfiú nem magyarul szólal meg, hiszen épp neki lenne szüksége a legtöbb bátorításra, és segítségre.

Megfigyelhető továbbra, hogy azokban a családokban, ahol az anya magyar elsőnyelvű, egy esetben sem okozott problémát a gyerekek óvodai beilleszkedése, hiszen a magyar nyelv szempontjából nem voltak a gyerekek nyelvi hátrányban. A vizsgált többnyelvű gyerekek családjai a többségi magyar nyelvű társadalomba ágyazódnak be, és **mindenik gyerek az anyával töltött a legtöbb időt közösségebe lépése előtt, így mindenik kisgyerek az óvodába lépéskor az anya által legtöbbet használt nyelvet sajátította el a legjobban, az édesanya nyelve és kommunikációja volt a legfontosabb tényező a nyelvi fejlődésében.** Az orosz családú kislány, a brit kisfiú, és a lengyel-magyar nyelvű gyerek esetében az óvodába lépéskor legjobban beszélt nyelv az orosz, az angol és a lengyel nyelv volt. Ebben a három esetben csak az orosz kislány óvodai beilleszkedése volt problémamentes. Az ő esetében két faktort is megemlíthetünk, amelyek **a magyar nyelv elsajátításában pozitív szerepet játszottak: a szülők optimista, pozitív viszonya a számukra új nyelv elsajátításához, és az óvodapedagógus felkészültsége, képzettsége, pozitív, megkülönböztető figyelme a kislány iránt azokban a helyzetekben, mikor oroszul szólalt meg.** A brit kisfiú szülei számára a magyar nyelv nagy akadállyal bizonyult, lelkesedésük, lelkierejük, motivációjuk alacsony volt a nyelv elsajátítását illetően, a kisfiúnak rossz viszonya, véleménye, attitűdje alakult ki a magyar nyelvvel. Az ő és a lengyel-magyar kisfiú óvodapedagógusa szintén tájékozatlanok a többnyelvű gyerekek nyelvi fejlődésével kapcsolatban. Egyértelműen látszik, hogy **van korreláció az esetükben a beilleszkedés nehézsége, a szülők viszonyulása, és az óvodapedagógusaik felkészültsége között.**

5. Következtetések és javaslatok

A környezet és a szülők fejlődésre ható befolyása az óvodai közösségbe lépéssel kiegészült az óvodai neveléssel. A kétnyelvű gyerekek fejlődésével foglalkozó kutatások eredményei sok mindenben megegyeznek: az intézményes nevelésben **a fejlődést meghatározza az életkori sajátosságokhoz illeszkedő tanulási környezet és az elfogadó, szeretetteljes légkör, ez hatványozottan érvényes a többnyelvű gyerekek fejlődésére.** Ami különböző: **minden egyes többnyelvű gyerek különböző előtörténettel rendelkezik, és nyelvi sajátosságaik egyedi kombinációját ismerve járulhatunk hozzá óvodapedagógusként az integrációjuk elősegítéséhez.** Az EDUCORB²⁹ módszertani kézikönyve, amelynek szerzői a nyugat-dunántúli határok menti többnyelvű óvodai közösségeket vizsgálták, hangsúlyozza, hogy **minden egyes gyerek esetében az első nyelvet/vagy nyelveket is fejleszteni kell, sőt a csoportban meglévő összes nyelvnek teret kell adni,** és ehhez módszertani kapaszkodót nyújt. Ennek példáját láthatjuk az orosz háttérű kislány angol nyelvi specializáción végzett óvodapedagógusától, aki bár maga nem tudott oroszul, felkészülve a kislány fogadására orosz szavakat tanult meg, és csempészt a magyar nyelvű foglalkozásokba, hogy a kislány beilleszkedését elősegítse. A német elsőnyelvű kisfiú óvodapedagógusa bár nincsenek előzetes ismeretei a kétnyelvű gyerekekről, barátságos, nyitott természetével, az összetett szituáció iránti érzékenységgel pozitív viszonyt tudott kiépíteni, mind a kisgyerekekkel mind a szülőkkel. **Nem elvárható az óvodapedagógusoktól, hogy minden csoportjukban előforduló nyelvet magas szinten ismerjenek, de az igen, hogy meglétükhöz nyitottan, bátorítóan, a többnyelvűséget értéként közvetítve viszonyuljanak, és tájékozódjanak a többnyelvű gyerekek nyelvi sajátosságait illetően, hiszen ezek az esetek Magyarországon is egyre gyakrabban fordulnak elő. Továbbá mint a nevelés professzionális képviselői a szülők edukációja is feladatunk,** hiszen ők gyakran nem megfelelő, és egymásnak ellentmondó információkhoz jutnak hozzá a világhálón, és gyakran ők is tájékozatlanok a gyermekkori többnyelvűséget illetően férértelmezve annak sajátosságait. Ha megfelelően nyitott, bizalmas, nem ítélező, elfogadó légkört tudunk teremteni, akkor ennek nem lehet akadálya. A hallgató tapasztalatai szerint a szülők a zalaegerszegi óvodákban értékelik, ha az óvodapedagógusok nem kioktatóan, hanem a szülők aggodalmát, nézeteit megértve kommunikálnak velük, hiszen így meggyőződhetnek arról, hogy a gyerekek fejlődésének elősegítése a legfontosabb motivációnk, ha a szülő ezt

²⁹ EDUCORB (2010)

érzi és megtapasztalja, akkor bizalommal fog fordulni az óvodapedagógushoz. Ehhez **elengedhetetlen a nyitott, más szempontokat is figyelembe vevő, a saját nézeteket állandóan monitorozó, kritikus pedagógiai önreflexió.**

6. Összefoglalás

A többnyelvű gyerekek szerves részét képezik a zalaegerszegi óvodai társadalomnak, jelen vannak, és számuk egyre nő, ami új kihívások elé állítja az óvodapedagógusokat. Beszédfejlődésük az egynyelvű, monolingvális gyerekekhez képest sajátos vonásokat mutat. Ezeknek a sajátosságoknak az ismerete elengedhetetlen feltétele sikeres óvodai integrációjuknak. Ezeknek a gyerekeknek családi háttérükből, többnyelvűségükből adódóan identitásuk is bonyolultabb lehet, mint egynyelvű társaiknak. Mivel az identitás a személyiségnek egyik központi eleme, és az óvodában eltöltött évek az identitás alakulására nagy hatással vannak, így a megfelelő fejlődés érdekében az identitásukat is fejleszteni kell, teret kell neki engedni. A kétnyelvű gyerekek fejlesztéséhez szükséges pedagóguskompetenciák a szakma tudományos alapokon nyugvó, modern pedagógiai szemléletén alapulnak, és az egynyelvű gyerekek esetében is gyümölcsözőek. A globalizáció világában Magyarország társadalmá is olyan sokrétűvé, mozaikossá vált, hogy elengedhetetlen a pedagógus részéről, hogy túllépjen a felszínes kulturális sztereotípiákon, és érzékenyen viszonyuljon a többnyelvű családok sajátos helyzetéhez. Csak velük együttműködve, egyedi jellemzőiket ismerve járulhat hozzá a többnyelvű gyerekek fejlődéséhez. A többnyelvű gyerekeket nevelő családok eltérő társadalmi-ökonómiai erőforrásokkal rendelkeznek, tájékozottságuk is különbözik a többnyelvű gyerekek fejlődését illetően. A dolgozatban vizsgált gyerekek családjainak mindenke aggódott valamilyen szinten az óvodás gyermekük beszédfejlődésével kapcsolatban, de többségük tudatában volt annak, hogy ez érték, és a fenntartására, optimalizációjára törekedett. Azokban az esetekben ahol az óvodába lépés előtt a gyerekekkel való kommunikáció legfőbb nyelve a magyar volt, a második vagy/és harmadik nyelv megtartása jelenti a nehézséget, de a beilleszkedést pozitívan befolyásolta. Ahol a kommunikáció nyelve a magyartól eltért, értelemszerűen a beilleszkedés nehezebb volt. A fejlődéshez és óvodai integráció sikeréhez, két esetben az orosz első nyelvű kislánynál és a német elsőnyelvű kisfiúnál a pedagógus nyitottabb szemlélete, és a szülők pozitív, ambiciózus viszonyulása is hozzájárult, míg két esetben, a brit- és a lengyel első nyelvű kisfiúnál az utóbbi két tényező hátráltatónak bizonyult, a

pedagógusnak nem sok ismerete volt a kétnyelvű gyerekek fejlődési sajátosságairól, és a szülők sem voltak optimisták a felmerülő nehézségekkel szemben.

A többnyelvűség támogatása során a kétnyelvű oktatási programok tapasztalatait felhasználva a pedagógus olyan befogadó, interkulturális miliőt tud teremteni, amely az egynyelvű gyerekek szemléletére és fejlődésére is jó hatással van. Ennek központi eleme a pedagógus személyisége, értékorientációja, nyitottsága. A modern pedagógiai gyakorlatban ezek kompetenciaként szerepelnek, összetettek, de olyan tudásrendszerek, amelyek tanulhatók, fejleszthetők. Ezeket részletesen leírja Trentinné Benkő Éva a doktori disszertációjában³⁰. Ezeknek a kompetenciáknak fontos tényezőjük az **alkalmazkodás a helyi, személyi kontextushoz, a pedagógus által használt nyelvezet, együttműködés a szülőkkel, a nyelv és a tanulási képességek integrálása, a gyerekek által beszélt második nyelv szintjének ismerete- és az ehhez megfelelő tervezés, az interkulturális tudatosság támogatása, a gyerekek érzelmi szempontjainak figyelembevétele, interaktív módszertan alkalmazása, és az IKT eszközökben rejlő lehetőségek felhasználása a játékos tanulás támogatásában.** Ezek a kompetenciák a megfelelő interkulturális szemléletmódban tudnak kibontakozni. A hallgató három évnyi magyarországi tartózkodása során főleg e szemléletben tapasztalható hiányosságokat érzékeli visszahúzó erőként. A szemléletbeli hiányosság kiegészül kelet-európai létből fakadó kisebbségi érzéssel, és az általános önbizalomhiánnyal a magyartól eltérő nyelvezetű beszédhelyzetekben. Ez a két faktor egymásra viaszhat negatív, de pozitív irányban is elmozdulhat. Vagyis minél nyitottabban, rugalmasabban szemléljük környezetünket, annál könnyebben sajátíthatunk el több nyelvet is akár. Bár nyelvünket, történelmünket tekintve kisebbségben vagyunk Európában, országunk gazdaságilag nem tartozik a centrális országok közé, ez az identitásunkat még erősítheti is, hiszen többszemponútú, sokoldalú perspektívát eredményezhet. A hallgató meggyőződése, hogy erdélyi kisebbségi gyökerei nagymértékben hozzájárulnak a társadalmi problémák iránti érzékenységéhez.

A többnyelvű gyerekek integrációja a magyar óvodai nevelésbe, nem mond ellent az ÓNOAP-ban megfogalmazott magyar nemzeti irányultságnak, ellenkezőleg, az eltérő kulturális háttérrel rendelkező többnyelvű gyerekeket úgy tudjuk sikeresen integrálni, ha teret és lehetőséget adunk ahhoz, hogy másságukat megélhessék, hogy a magyar nemzethez, országhoz tartozás ne kényszer, hanem örömforrás legyen a számukra.

³⁰ Trentinné Benkő Éva (2013): *A korai kétnyelvűség támogatására szolgáló pedagóguskompetenciák és pedagógusképzés*. Budapest: Elte Eötvös Kiadó

7. Integration of Multilingual Children to the Hungarian Kindergartens in Zalaegerszeg

In many cases, even for children belonging to ethnic groups³¹ recognised by Hungary, the issue of formal education that takes into account their different identity is not completely resolved, yet they have a greater advantage than their non-ethnic peers, because they are connected by a common past with Hungary. If we consider the fact that education is a fundamental right of all children despite their origin, it is not difficult to understand that the preservation and development of identity is equally important for non-ethnic children³².

Year by year more multilingual families move to Hungary with non-, or partly non-hungarian backgrounds. Despite Hungary having a monocultural feature, its society was always multicultural because of its history.

In my thesis I examined the multilingual kindergarten children in Zalaegerszeg, who use more than one language in their daily lives, and at least one of their parents- or none of their parents - are a Hungarian native speaker.

Multilingual children are present and are an integral part of Zalaegerszeg society. Since I am a kindergarten worker I've realised that teachers in my environment are not well prepared and trained to receive these children as their integration requires new modern teacher competencies widely known but not widely practised.

In my research I've contacted and visited all of the kindergarten institutes in Zalaegerszeg, and I've found eight multilingual children including mine in these institutes. To find out the main principles and methodology in order to integrate these children, I had interviews with their parents and pedagogists. My investigation is based on the non representative samples of the above mentioned informal interviews. With the questions I had asked, I tried to present their various family backgrounds and unique language profiles.

Multilingual childrens' language acquisition differs from the monolingual childrens' and show specific features which are often misunderstood by their pedagogists and sometimes by their parents too. The following are mentioned here: language-shifting and alternating, code-mixing, grammaticalization, speech delay. These unique features of their language acquisition leads kindergarten pedagogists to have a bad review of early multilingualism

³¹ Children belonging to national minorities living in Hungary: Bulgarian, Roma, Greek, Croatian, German, Armenian, Rutherian, Serbian, Slovak, Slovenian, Ukrainian, 13 groups in total, ethnic groups native to Hungary for at least a century

³² Those children with mixed origin, who do not belong to the national groups recognized in Hungary: for the example children with Dutch or English backgrounds

believing that early multilingualism is causing a disturbance in their language development. I've found it important tackling down the misunderstandings and negative assumptions of this increasingly common phenomenon.

Young children aren't better learners than adults, but they learn differently. The human being is a multicompetent language user, owning more than one language is our natural potential opened for all of us. Multilingualism is a value that can help us build a better society in which tolerance and sensitivity to social problems are in every day's practice.

Pedagogists beliefs and attitudes to multilingualism are shaped by how much knowledge they have of it and by their mentality and open-mindedness. A warm, open-minded environment and teacher attitude seems to be vital in the integration of multilingual children with different family backgrounds.

There is a link between language acquisition and cognition, therefore the development of all languages of multilingual children should be supported.

The importance of the surrounding environment's role in language acquisition is underpinned by the science, in the case of multilingual children it plays an even greater role since they have proportionally less time to acquire each language. However longitudinal research (Navracsecs Judit 1999) has shown that these children are able to acquire all the languages used in their environment at a similar level to their monolingual peers due to adequate quality and quantity of linguistic stimuli.

The majority of the research emphasises the advantages of early multilingualism's beneficial effects on the childrens' cognitive skills. The following are mentioned here: the flexibility of thinking, creativity, complexity of thinking, analogical reasoning, capacity of the memory, higher level of sensibility to feedback, metalinguistic awareness and others.

For the successful integration of these children I believe the most important is to create a warm, open-minded environment in which their identity too can develop.

Since identity is a central element of personality, and the years spent in kindergarten have a great influence on it's development, the identity of multilingual children must also be given space for proper development.

The widely used CLIL³³ programs in Europe can provide teachers with the methodology of dealing with multilingual children.

The knowledge of foreign languages is more important than ever, therefore open-minded inclusive pre-school education is not only advantageous for multilingual

³³ Content and Language Integrated Learning

children, but monolinguals can also benefit from it. Kindergarten teachers are not expected to have a high level of knowledge of all languages used in their groups of children, but to create an open-minded and welcoming milieu in which the identity of multilingual children can develop too, so let belonging to the Hungarian nation and culture be a source of joy for.

8. Irodalomjegyzék

Andrea Bien (2005): *A Good Teacher of Every Classroom: Preparing the Highly Qualified Teachers our Children Deserve*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons, In: Dr. Sharon M. Ravitch (edit.) : The University of Pennsylvania Graduate School of Education's Online Urban Education Journal, 2024, forrás:

<https://urbanedjournal.gse.upenn.edu/archive/volume-4-issue-1-spring-2006/darling-hammond-l-j-baratz-snowden-2005-good-teacher-every-class>

Andrea Orosz (2009): The Growth of Young Learners' English Vocabulary Size. In: Marianne Nikolov (edit.): *Early Learning of Foreign Languages. Processes and Outcomes*. Multilingual Matters, Bristol - Buffalo - Toronto, pp. 166-181.

Belinda Buckley (2003): *Children's Communication Skills. From birth to five years*. Routledge Taylor & Francis Group: London And New York.

Bozsik Viola (2014): *Válogatás angol nyelvű online pedagógiai folyóiratok tanulmányaiból* 3, In: Új Pedagógiai Szemle 9-14, forrás:

<https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/valogat-as-angol-nyelv-ue-online-pedagogiai-folyoiratok-tanulmanyai-bol-3>

David Poeppel and Akira Omaki(2008): Language Acquisition and ERP Approaches: Prospects and Challenges. In: Angela D. Friederici - Guillaume Thierry (edit.): *Early Language Development*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. pp. 215-233.

Dr. Budai László (2015): *A magyar mint idegen nyelv grammatikája. Grammar of Hungarian as a Foreign Language*. Nemzeti Kulturális Alap, L'Harmattan Kiadó: Budapest

EDUCORB (2010): *Többsnyelvűség az óvodákban. Módszertani kézikönyv korai nyelvfejléshez*, In: Balázs István (ford.): *Többsnyelvűség az óvodákban. Módszertani kézikönyv korai nyelvfejléshez*. Universität Wien Institut für Germanistik Fachbereich

Deutsch als Fremd- und Zweisprache, {Elektronikus kiad.} EUROPEAN UNION European Regional Development Fund, Letöltés dátuma: 2023. 01. 16, forrás:

http://www.educorb.eu/files/educorb_kezikonyv_210x235_04_egybe.pdf

ENSZ gyermekjogi egyezménye 1989: *Egyezmény a gyermekek jogairól*. (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) Letöltés dátuma: 2024. 04.07., URL:

<https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/ENSZ-egyezm%C3%A9ny-a-gyermekek-jogair%C3%B3l.pdf>

Holló Gábor (2018): *Nyelvtanulás és az agy*, In: Pszichológia-Pedagógia-Technológia, Polonyi Tünde-Abari Kálmán (szerk.), Oriold és Társai, Budapest, pp. 23-43 oldal

Janet Enever (2009): Can Today's Early Language Learners in England Become Tomorrow's Plurilingual European Citizens?. In: Marianne Nikolov (edit.): *Early Learning of Foreign Languages. Processes and Outcomes*. Multilingual Matters, Bristol - Buffalo - Toronto, pp. 15-30.

Jelena Mihaljevic Djigunovic (2009): Impact of Learning Conditions on Young FL learners' Motivation. In: Marianne Nikolov (edit.): *Early Learning of Foreign Languages. Processes and Outcomes*. Multilingual Matters, Bristol - Buffalo - Toronto, pp. 62-75.

Judit Kovács - Éva Trentinné Benkő (2014): *The World at Their Feet. Children's Early Competence in Two Languages through Education*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó

Kántor Faragó Márta (2018): *Kis nyelvek-nagy kihívások-még nagyobb lehetőségek*, In: Pszichológia-Pedagógia-Technológia, Polonyi Tünde-Abari Kálmán (szerk.), Oriold és Társai, Budapest, pp. 59-67 oldal

Kerry Taylor-Leech - Sue Ollerhead (2019): *Promoting multilingual approaches in teaching and learning*, In: UNESCO's International Institute for Educational Planning

Unesco IIEP Learning Portal, forrás:
<https://learningportal.iiep.unesco.org/en/blog/promoting-multilingual-approaches-in-teaching-and-learning>

Lisa-Maria Müller - Katie Howard - Jenny Gibson - Elspeth Wilson - Napoleon Katsos (2020): *Bilingualism in the family and child well-being: A scoping review*, In: Sage Journal, International Journal of Bilingualism, forrás:

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367006920920939>

Magdalena Szpotowitz (2009): factors Influencing Young Learners' Vocabulary Aquisition. In: Marianne Nikolov (edit.): *Early Learning of Foreign Languages. Processes and Outcomes*. Multilingual Matters, Bristol - Buffalo - Toronto, pp. 180-195.

Marton Boglárka (2018): *Idegen nyelvi készségek fejlesztése tanodában* In: Pszichológia-Pedagógia-Technológia, Polonyi Tünde-Abari Kálmán (szerk.), Oriold és Társai, Budapest, pp. 79-89 oldal

Navracsics Judit (1999): *A kétnyelvű gyermek*. Budapest: Corvina Kiadó

Puttkamer Emőke (2021): *Többszínűség az óvodában. A Puttkamer – Szathmáry Többszínű Hagyományörző Alternatív Pedagógiai Program gyakorlati megvalósulása*. In: Erasmus+ Új lehetőség. Új szemlélet., Kulturális és Innovációs Minisztérium - Európai Unió - Tempus Közalapítvány, forrás:

<https://erasmusplusz.hu/tobbszinuseg-az-ovodaban>

Renata Samo (2009): The Age Factor and L2 Reading Strategies. In: Marianne Nikolov (edit.): *Early Learning of Foreign Languages. Processes and Outcomes*. Multilingual Matters, Bristol - Buffalo - Toronto, pp. 108-121.

2018 Szabó Fruzsina. *Konstruktivizmus a nyelvpedagógiában*, In: Pszichológia-Pedagógia-Technológia, Polonyi Tünde-Abari Kálmán (szerk.), Oriold és Társai, Budapest, pp. 43-59 oldal

Tempus Közalapítvány Erasmus + Programiroda (2022): *Befogadás és sokszínűség stratégia*. {Elektronikus kiad.} Európai Szolidaritási Testület 2021 - 2027, Tempus Közalapítvány - Kulturális és Innovációs Minisztérium, Letöltés dátuma: 2023. 02. 11., Forrás:

<https://erasmusplusz.hu/befogadas-es-sokszinuseg-strategia-kiadvany.pdf>

Thomai Alexiou (2009): Young Learners' Cognitive Skills and Their Role in Foreign Language Vocabulary Learning. In: Marianne Nikolov (edit.): *Early Learning of Foreign Languages. Processes and Outcomes*. Multilingual Matters, Bristol - Buffalo - Toronto, pp. 30-46.

Trentinné Benkő Éva (2015): *A korai kétnyelvűség támogatására szolgáló pedagóguskompetenciák és pedagógusképzés*. Teka Könyvek: Budapest.

Valesca Kooijman - Elizabeth K. Johnson - Anne Cuttler (2008): *Reflections on Reflections of Infant Word Recognition*. In: Angela D. Friederici - Guillaume Thierry (edit.): *Early Language Development*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. pp. 65-91.

Vass Éva (2021): *Anyanyelv, apanyelv - a többnyelvű nevelés előnyei és hátrányai*. In: Képmás Magazin | nőknek és férfiaknak, Forrás:

<https://kepmas.hu/hu/anyanyelv-apanyelv-tobbnyelvu-neveles-elonyei-es-hatranyai>

Virginia Yip - Stephen Matthews 2007: *The Bilingual Child. Early Development and Language Contact*. United Kingdom: Cambridge University Press

9. Melléklet

1. Magyar-angol-lengyel nyelvű kislány édesanyjával és óvodapedagógusával készült interjú:

https://drive.google.com/file/d/171GF4hBgH963SWA3M1ExAHUpV71d_xa2/view?usp=sharing

2. Orosz- magyar kislány édesanyjával és óvodapedagógusával készült interjú:

<https://drive.google.com/file/d/1ZrJV-wa1saJmJ0iLbHACX-CCwGwl6Yeg/view?usp=sharing>

3. Magyar-portugál-angol nyelvű kislány édesapjával és óvodapedagógusával készült interjú:

<https://drive.google.com/file/d/1wZI03J0XFDCCB6njwrA8wKbDeWXUIhxj/view?usp=sharing>

4. Lengyel-magyar nyelvű gyerek édesanyjával és óvodapedagógusával készült interjú:

https://drive.google.com/file/d/1JGdHnmNhuPISXRVYub3s6Vujjibj_k7/view?usp=sharing

5. Német - magyar kisfiú édesanyjával és óvodapedagógusával készült interjú:

<https://drive.google.com/file/d/10l86K5nmBOOIK1S6gTR949vtxrV2XmVa/view?usp=sharing>

6. Magyar - brazil kislány édesapjával és óvodapedagógusával készült interjú:

<https://drive.google.com/file/d/10mQoSB7iaTSio-cgab3BzyYVAJYnDnbA/view?usp=sharing>

7. A hallgató saját gyerekének, magyar-angol kiscsoportos kislánynak az óvodapedagógusával készült interjú:

<https://drive.google.com/file/d/10pblvsrAZHaK4XysOQLqsVjnWKwM5avT/view?usp=sharing>

10. Nyilatkozat a dolgozat eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: KUBÁNDÁ REKA
A Hallgató Neptun kódja: HPFCXK
A dolgozat címe: Többnyelvű gyerekek integrációja az óvodai nevelésbe
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Anganyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024. év 04 hó 20 nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

11. Konzulensi nyilatkozat

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

KUBÁNDÁ RÉKA (név) (hallgató Neptun azonosítója: HFPCXK)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: 2024 év 04 hó 17 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.